

Archeologische begeleiding, protocol
opgraven

**Middelstegracht 34-36, Leiden
Gemeente Leiden**

Colofon

Projectnummer	32330112/51014
In opdracht van	Gemeente Leiden
Auteur	drs. B.A. Corver
Met een bijdrage van	dr. A.W.E. Wilbers
Redactie	drs. S. Moerman
Versie	2.1
Status	definitief

Autorisatie

P.A. van den Bos	Senior Archeoloog	15-08-2012	
------------------	-------------------	------------	--

Goedkeuring

C.R. Brandenburgh	Gemeente Leiden	24-09-2012	
-------------------	-----------------	------------	--

© IDDS Archeologie
Noordwijk, augustus 2012
ISSN 2212-9650

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

SAMENVATTING:

In opdracht van de gemeente Leiden heeft archeologisch onderzoeksbureau IDDS Archeologie van 15 tot en met 21 maart 2012 een archeologische begeleiding, protocol opgraven, uitgevoerd in verband met de geplande (her)ontwikkeling van het plangebied aan de Middelstegracht 34 - 36 in Leiden. Voorafgaand aan het onderzoek is een olietank verwijderd in de steeg tussen huisnr. 34 en 36 (Figuur 1). Ter hoogte van het vulpunt is verontreinigde grond gesaneerd. Deze ontgraving is begeleid. Van het overige deel van het plangebied is het terrein ten westen van huisnr. 34 en het terrein ten zuiden en westen van nr. 36 begeleid bij de ontgravingen, dat wil zeggen de bovengrond tot ca. 80 cm –mv.

In totaal zijn er tijdens het onderzoek 43 sporen aangetroffen. Het gaat om veertien muurfunderingen, vijf vloeren of vloerdelen, vier poeren en vier overige funderingen. Daarnaast zijn er twaalf (meestal moderne) bakstenen putten aangetroffen, waarvan drie water- en/of beerputten. Tenslotte zijn er nog twee plaveisels, een kuil en een muur van een voormalige loods aangetroffen.

Achter het huis van Middelstegracht 34 zijn muurfunderingen, poeren en een inpandige waterput aangetroffen. Voorheen heeft hier een pand gestaan dat dieper naar achter doorliep dan het huidige pand. Op het achterterrein onder een (tuin)pad zijn twee beerputten aangetroffen. Uit één van deze putten is een fragment van een vijzel afkomstig, vermoedelijk uit de 17e eeuw.

In de zuidwesthoek van het plangebied zijn funderingen van de loods aangetroffen. Deze loods heeft op een oudere fundering gestaan. Onder het noordelijke gedeelte van de loods zijn drie verschillende vloeren aangetroffen met twee haardplaatsen. De middelste vloer heeft aan de westzijde een opvallende ronding. Deze resten dateren in de 18^e of 19^e eeuw.

In het noorden van het plangebied zijn met name modernere resten aangetroffen (eind 19^e / begin 20^e eeuw) die verband houden met de fabriek, nummer 36. Het gaat om een kleine bakstenen en een betonnen putje. Een poer van cement op deze plek is mogelijk van een bijgebouw.

In totaal zijn er 31 vondsten en monsters verzameld. Met uitzondering van het vijzelfragment hebben de vondsten geen duidelijke context. De laatmiddeleeuwse vondsten komen sowieso uit geroerd of opgehoogd materiaal, aangezien er geen laatmiddeleeuwse sporen aanwezig zijn. De vondsten betreffen voornamelijk roodbakkend aardewerk uit de 17^e – 20^e eeuw.

Het is niet mogelijk om een fasering te geven. Hiervoor is de opgegraven periode te gering en ontbreken nauwkeurig te dateren elementen. De verwachting is dat op een dieper niveau veel meer archeologische sporen en vondsten aanwezig zijn.

INHOUDSOPGAVE:

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PLANGEBIED.....	4
1. INLEIDING	5
1.1. Onderzoekskader	5
1.2. Doel- en vraagstellingen van het onderzoek.....	5
1.3. Ligging van het plangebied	5
2. VOORONDERZOEK.....	7
3. MIDDELSTEGRACHT 36, DE CONSERVENFABRIEK VAN TIELEMAN & DROS	8
4. WERKWIJZE	9
5. RESULTATEN VAN HET VELDWERK.....	10
5.1. Fysische geografie – dr. A.W.E. Wilbers	10
5.2. Sporen en structuren	11
5.2.1. Ronde bakstenen putten.....	11
5.2.2. Vloeren.....	13
5.2.3. Vierkante en rechthoekige putten.....	16
5.2.4. Plaveisels.....	17
5.2.5. Poeren.....	17
5.2.6. Overige sporen.....	18
5.3. Vondsten	18
6. SYNTHESE EN CONCLUSIE.....	21
6.1. Beantwoording van de onderzoeksvragen.....	21
LITERATUUR EN KAARTEN.....	23
LIJST VAN AFKORTINGEN EN BEGRIPPEN	24
BIJLAGEN	
1. Topografische kaart	
2. Allesporenkaart	
3. Historische kaart 1649	
4. Historische kaart 1899	
5. Sporenlijst	
6. Vondstenlijst	
7. Periodetabel	

Administratieve gegevens van het plangebied

<i>Onderzoeksmeldingsnummer</i>	51014
<i>Toponiem</i>	Middelstegracht 34-36
<i>Plaats</i>	Leiden
<i>Gemeente</i>	Leiden
<i>Kadastrale aanduiding</i>	Leiden, sectie I, nrs. 531, 2658, 2981
<i>Provincie</i>	Zuid-Holland
<i>Kaartblad</i>	30F
<i>Gemeentecode</i>	11MGR
<i>Coördinaten</i> <i>Centrum</i> <i>Hoekpunten</i>	94095/463755 94090/463780 (noord) 94077/463747 (west) 94090/463745 (zuid) 94110/463750 (oost)
<i>Oppervlakte</i>	350 m ²
<i>Onderzoekskader</i>	Omgevingsvergunning
<i>Uitvoerder</i>	IDDS Archeologie Contactpersoon: dhr. B.A. Corver Postbus 126 2200 AC Noordwijk (ZH) Tel: 071-4028586 E-mail: bcorver@idds.nl
<i>Bevoegde overheid</i>	Gemeente Leiden, afdeling Archief Team Monumenten& Archeologie Contactpersoon: dhr. M.D.R. Andela Postbus 9100 2300 PC Leiden Tel: 071-5167959
<i>Deskundige namens de bevoegde overheid</i>	Mevr. drs. C.R. Brandenburgh
<i>Beheer en plaats van documentatie en vondsten</i>	Gemeentelijk depot van de gemeente Leiden
<i>Uitvoeringsperiode veldwerk</i>	15, 16, 19, 20 en 21 maart 2012

1. Inleiding

1.1. Onderzoekskader

In opdracht van de gemeente Leiden heeft archeologisch onderzoeksbureau IDDS Archeologie van 15 tot en met 21 maart 2012 een archeologische begeleiding, protocol opgraven, uitgevoerd aan de Middelstegracht 34 – 36 in Leiden. De aanleiding voor dit onderzoek is een bodemsanering van onbebouwde delen in het plangebied. De verontreinigde bovengrond, zand en puin, moest worden verwijderd tot een diepte van 80 cm –mv. Tevens moest ter hoogte van het vulpunt van een recentelijk verwijderde olietank ontgraven worden tot 2 – 2,5 m –mv. Door de ontgravingen was er een kans aanwezig dat eventueel aanwezige archeologische waarden verstoord dan wel vernietigd zullen worden.

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.2 (KNA; Centraal College van Deskundigen 2010) en conform het Programma van Eisen (PvE) dat voor dit onderzoek is opgesteld door het Archeologisch Centrum, Unit Monumenten & Archeologie, gemeente Leiden (Rietkerk 2011). Het veldwerk is uitgevoerd door B.A. Corver (senior KNA-archeoloog en projectleider) en D. Sam (KNA-archeoloog).

Deze rapportage bevat de resultaten van het onderzoek.

1.2. Doel- en vraagstellingen van het onderzoek

Het doel van de begeleiding is het documenteren en bergen van vondsten en het vastleggen van eventueel nog intacte grondsporen binnen de grenzen van de grondwerkzaamheden. Om deze doelstelling te realiseren dient op de volgende onderzoeksvragen een antwoord te worden gegeven:

- Zijn er resten aangetroffen?
- Zo nee, wat is de reden dat er geen resten zijn aangetroffen?
- Zo ja, wat is de (diepte)ligging en aard van deze resten?
- Wat is de datering? Zijn er fasen te onderscheiden?
- Wat valt te zeggen over de gaafheid van de resten?
- Wat is de dikte en datering van de aanwezige ophogingslaag of –lagen?
- Zijn de funderingen van de huidige bebouwing gebouwd op oudere funderingsfasen?
- Wat valt op basis van de aangetroffen resten te zeggen over het verstedelijkingsproces in het gebied?

1.3. Ligging van het plangebied

De ligging van het onderzochte gebied, oftewel het plangebied, is weergegeven in bijlage 1. Het plangebied ligt aan de Middelstegracht 34-36, in het centrum van Leiden. De exacte ligging en contouren van het plangebied zijn nader weergegeven in bijlage 3. Ten tijde van het veldonderzoek was het plangebied in gebruik als binnenterrein/braakliggend (Figuur 1 en 2 en 2).

Figuur 1 en 2: Boven: Links nr. 34, rechts nr. 36. Hiertussen bevindt zich een steeg, waar een olietank in de grond zat. Onder: Beeld vanuit de lucht. In rood is het plangebied aangegeven.

2. Vooronderzoek

Op de locatie is voorheen nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. Twee onderzoeken hebben in de nabijheid van het plangebied plaatsgevonden.

In 1987 is een opgraving uitgevoerd aan het Ir. Driessenplein, tegenover de huidige Ir. Driessenstraat. Hier zijn enkele beerputten en sporen van bewoning vanaf het derde kwart van de 14^e eeuw tot in de 17^e eeuw aangetroffen, alsook muurwerk uit de periode 1650 – 1955.

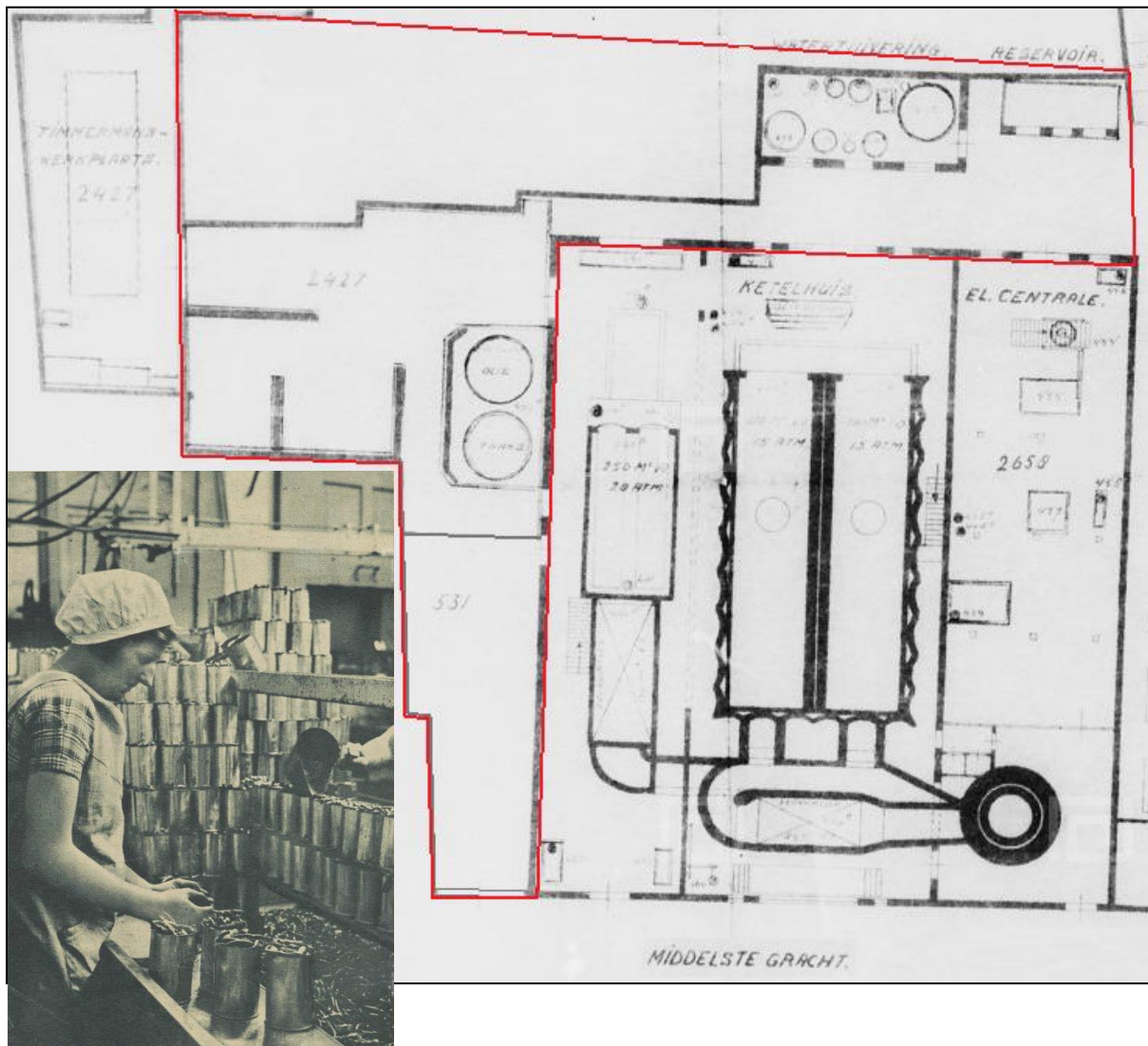
In 1999 is er, 25 m ten zuiden van het plangebied ter hoogte van het oude Elisabeth ziekenhuis (Hooigracht 15), een gebied onderzocht middels grondboringen, weerstandsmetingen en een bureauonderzoek. Hier was de grond tot gemiddeld 1 m –mv verstoord. Onder de verstoring was tot gemiddeld 1,45 m –mv een middeleeuwse of post-middeleeuwse ophogingslaag met daarin puin, mortel, houtskool en aardewerk aanwezig.

In 2004 is voor het hele grondgebied van Leiden een archeologische inventarisatie gemaakt (Hessing, Sueur & Van Zalinge 2004).

Op basis van bovengenoemde gegevens is de verwachting dat in het plangebied een ophooglaag vanaf de 14^e eeuw aanwezig kan zijn. In en op deze laag kunnen jongere sporen en resten (bijv. van bebouwing) aanwezig zijn zoals beer- en waterputten.

3. Middelstegracht 36, de conservenfabriek van Tieleman & Dros

Op 5 mei 1877 werd de eerste steen gelegd van een fabriek die zich uitstrekte over een groot deel en aan beide zijden van de toen nog ongedempte Middelstegracht. De eigenaren waren Tieleman & Dros. In de fabriek werden groenten gesteriliseerd en ingeblikt. In de jaren vijftig van de twintigste eeuw is het pand in gebruik geweest bij transportbedrijf Mostert. In de zuidwestelijke hoek van het plangebied heeft tot vlak voor het onderzoek een loods gestaan. Wanneer deze loods gebouwd is is onbekend. Deze staat in ieder geval al op de kaart van Van Campen 1899.

Figuur 3: Uitsnede van westzijde en begane grond fabriek Tieleman & Dros. Te lezen zijn de elementen olietanks, ketelhuis, electriciteitscentrale en waterzuiveringsreservoir. Met rood is het plangebied aangegeven. Linksboven bevindt zich de loods. Microfilm uit tekeningenarchief Regionaal Archief Leiden RAL, A0 (geen titel). Inzet: het blikken van bonen in de fabriek van Tieleman & Dros, Middelstegracht 99 in 1930 ('s-Gravenhage in beeld, RAL, signatuur PV31152.3).

4. Werkwijze

In verband met verontreiniging met zware metalen is er onder saneringscondities en bijbehorende veiligheidsmaatregelen begeleid.

Voorafgaand aan het onderzoek is een olietank verwijderd in de steeg tussen huisnr. 34 en 36 (Figuur 1). Ter hoogte van het vulpunt is verontreinigde grond gesaneerd. Deze ontgraving is begeleid en er is aan de zuidzijde een profiel aangelegd. Het profiel is gefotografeerd, getekend (schaal 1:20) en er zijn hoogtes gemeten.

Van het overige deel van het plangebied is het terrein ten westen van huisnr. 34 en het terrein ten zuiden en westen van nr. 36 begeleid bij de ontgravingen van de bovengrond tot circa 80 cm –mv. Op dit niveau is een archeologisch vlak aangelegd met een rupsgraafmachine met dichte bak en gladde rand. De grond is direct afgevoerd of anders korstondig in depot gezet voordat het afgevoerd werd. Het vlak is geschaafd om sporen goed zichtbaar te maken. Vervolgens is het vlak gefotografeerd, getekend (schaal 1:50) en zijn hoogtes gemeten. Van relevante sporen zijn detailfoto's gemaakt. Daarnaast zijn ook foto's van de algemene werkzaamheden gemaakt. Vondsten zijn zoveel mogelijk per spoor, per laag en per vak geregistreerd. Samples van bakstenen structuren zijn geregistreerd als monsters. Door de geringe ontgraving was het niet zinvol of zelfs mogelijk om in dit deel profielen aan te leggen. Na de documentatie is het terrein weer aangevuld met schoon ophoogzand. De meeste archeologische sporen en structuren zijn dus nog in situ aanwezig. Na het veldwerk zijn de tekeningen direct digitaal verwerkt.

5. Resultaten van het veldwerk

5.1. Fysische geografie – dr. A.W.E. Wilbers

Voor het merendeel van het plangebied zijn er geen fysisch geografische resultaten vastgesteld. Uitzondering hierop betreft een diep profiel op de locatie van het afvulpunt van de voormalige tank, bij de straatzijde. Hier is een profiel aangelegd aan de zuidzijde van circa 1 m breed.

In het profiel is een pakket siltige klei met veel dunne zandlaagjes zichtbaar. Het aantal zandlaagjes neemt naar boven toe en wordt afgedekt door een massieve siltige kleilaag. Op detailfoto's is te zien dat de zandlaagjes kleine ribbels vormen, die soms zijn bedekt met zeer dunne laagjes klei. In het gelaagde pakket van klei en zand zijn geen schelpen aanwezig. De locatie van het plangebied, de afwezigheid van schelpen en de aanwezigheid van ribbels met klei maakt het aannemelijk dat het gaat om een kleibank in de Oude Rijn, waar, bij afnemend getij, de stroomsnelheden hoog waren,

zodat zandribbels konden ontstaan. Bij eb lag de bank droog en bleef er een dun laagje klei achter op de ribbels. Bij vloed was de stroomsnelheid laag, maar de waterdiepte groter, waardoor dikkere lagen klei werden afgezet. Deze afzettingen kunnen stammen uit de periode dat het estuarium van de Oude Rijn nog tot aan Leiden reikte, het Neolithicum. Het is echter ook mogelijk dat de kleibank is

ontstaan in een geul uit de Romeinse tijd of Vroege Middeleeuwen. Ook in die tijd bestond er nog getijde invloed in de Oude Rijn.

In het profiel zijn geen antropogene lagen aangetroffen, zoals de hierboven genoemde 14^e eeuwse ophogingslaag.

5.2. Sporen en structuren

Er zijn tijdens de begeleiding drie grote verstoringen aangetroffen. Ten eerste gaat het om het smalle deel van de steeg tussen nummer 34 en 36 waar een olietank was verwijderd. De tweede verstoring is een stuk westelijker langs de zuidgevel van de fabriek. Op basis van de plattegrond van de fabriek (figuur 3) is vast te stellen dat op deze locatie twee ronde olietanks hebben gestaan. Tijdens het onderzoek bestond de locatie uit 'schoon' geel zand. De derde verstoring bevindt zich achter de fabriek. Het gaat om een diepe betonnen kelder. Op de plattegrond van de fabriek (figuur 3) is op deze locatie het waterzuiveringsreservoir aangegeven.

In totaal zijn er tijdens het onderzoek 43 sporen aangetroffen. Het gaat om veertien muurfunderingen, vijf vloeren of vloerdelen, vier poeren en vier overige funderingen. Daarnaast zijn er twaalf (meestal moderne) bakstenen putten aangetroffen, waarvan drie water- en/of beerputten. Tenslotte zijn er nog twee plaveisels, een kuil en een muur van een voormalige loods aangetroffen. Voor een overzicht van de sporen wordt verwezen naar de allesporenkaart (bijlage 2) en de sporenlijst (bijlage 5). Deze sporen en structuren zijn verspreid over het plangebied aangetroffen. De jongste sporen, met name kleine bakstenen putten, zijn vooral in het noorden, achter de fabriek, aangetroffen.

De sporen en structuren dateren allen uit de Nieuwe tijd BC. Het is niet mogelijk gebleken om muurfunderingen en sporen aan elkaar te koppelen om zo afzonderlijke panden, woningen of fases te onderscheiden. Dit komt mede door de beperkte hoeveelheid nauwkeurig dateerbare vondsten die gekoppeld kunnen worden aan de sporen en de beperkte ouderdomsverschillen. Hierdoor is in onderstaande tekst een verdeling gemaakt op basis van de aard van de sporen. Voor details van de sporen wordt verwezen naar de sporenlijst (bijlage 5).

5.2.1. Ronde bakstenen putten

Er zijn vier ronde bakstenen putten aangetroffen (Figuur 4). Spoor 1 is een waterput achter de woning van huisnummer 34. De put is droog en deels gedempt tot 1,2 m -mv. De koepel ontbreekt. De put bevindt zich in een hoek van twee muurfunderingen, die het verlengde betreffen van het huidige pand, huisnummer 34. Hierdoor kan worden vastgesteld dat het in dit geval gaat om een inpandige waterput. Mogelijk behoorde het toe het huis dat dan langer, ofwel dieper, geweest moet zijn.

Figuur 4: Spoor 1, inpandige waterput.

Vijf meter naar het noordwesten bevindt zich een andere bakstenen put, spoor 10 (Figuur 5). De diameter is ongeveer gelijk aan die van spoor 1, 90 cm. Het gaat om een put, waarvan de koepel nog intact is. De bovenkant bestaat uit een vierkante bakstenen top met centraal een met zand gevulde, ronde opening. Dit is de plaats waar een buis in de put heeft gezeten om het water door naar boven te pompen. Grenzend aan de oostzijde bevindt zich een muur en een poer. Het is niet duidelijk of de put inpandig is of niet.

Figuur 5: Spoor 10, waterput met ronde opening ter hoogte van de buisopening.

In het zuiden van de werkput, onder een aangelegd pad, zijn twee bakstenen putten aangetroffen (spoor 33 en 34, Figuur 6). Deze putten zijn groter dan de bovengenoemde. Het gaat om beerputten, die meer op het achterterrein van de Middelstegracht gelegen zijn. Ook hier ontbreken de koepels. De vulling van de beerputten is gelijk aan de grond buiten de putten. Het is onduidelijk onbekend of er nog originele (beer)grond in de putten aanwezig is.

Figuur 6: Spoor 33 en 34, de bovenste baksteenlaag van twee beerputten.

5.2.2. Vloeren

In het westen van de werkput zijn drie vloeren aangetroffen, gescheiden door twee muurfunderingen, op circa 0,38 m +NAP met een totale oppervlakte van 9,50 x 5 m.

De meest noordelijke vloer meet 5 x 2 m. De vloer bestaat uit verschillende bakstenen en plavuizen en is diagonaal gelegd. Een enkele plavuis heeft een geglazuurd oppervlakte. Voor een deel is de vloer niet meer intact.

Figuur 7: Spoor 22, de meest noordelijke vloer met een diversiteit aan plaveisel.

De zuidelijke vloer (5 x 3,5 m) bestaat uit bakstenen en heeft een oriëntatie, die gelijk is aan de omliggende muren (noord-zuid). Opvallend is een element aan de noordzijde van de vloer. Het gaat hier vermoedelijk om een openhaardplaats. Het bestaat uit een muur met een ovale uitsparing, een plavuizen ondergrond en een opstaande rand van bakstenen (Figuur 8).

De tussenliggende vloer (5 x 2 m) heeft veel verschillende elementen en structuren. Het oostelijke deel van deze vloer bestaat uit bakstenen met een visgraatmotief. Op deze vloer is een ronde structuur van twee baksteenlagen aanwezig. De bakstenen hebben veel mortelresten. Binnenin is een kleine rechthoekige bakstenen structuur aangelegd. De structuur bevindt zich los op de vloer. De functie van dit element is onbekend. Daarnaast, middenin de vloer, is een groter rechthoekig element aangetroffen. De buitenzijde wordt gevormd door een halfsteens en enkelsteens opstaande rand. Binnenin is een vloer van vierkante plavuizen gelegd. Hieronder is een diagonaal gelegde bakstenen vloer, welke waarschijnlijk hetzelfde is als de rest van de vloer. Mogelijk gaat het om een kleine tussenruimte binnen de vloerverdeling of een latere toevoeging. Nabij de rechthoekige structuur, en de haard van de zuidvloer, is een tweede openhaardplaats aangetroffen in de zuidmuur. Deze kenmerkt zich wederom door een ovale uitsparing in de muur die met pleister afgewerkt is. Het westelijke deel van de vloer bestaat uit noordzuid-georiënteerde bakstenen. Opvallend is de grote hoeveelheid mortelresten bovenop deze vloer. De westelijke begrenzing is half rond, in de vorm van een erker of nis. Waarschijnlijk is dit om esthetische redenen gedaan, want het is geen efficiënt gebruik van de ruimte.

Figuur 8: Openhaardplaats van de zuidvloer (boven) en de midden- en zuidvloer (onder).

Figuur 9: Midden- en zuidvloer. Rechts is de halfronde vloerbegrenzing te zien.

Een andere vloer, spoor 11, is aangetroffen achter huisnummer 34, in het midden van het plangebied. Het lijkt op een fundering, omdat het uit twee baksteenlagen bestaat. Gezien de omvang van de oppervlakte betreft het waarschijnlijk een werkvloer.

5.2.3. Vierkante en rechthoekige putten

Verspreid over het plangebied is een aantal vierkante bakstenen putten aangetroffen. De datering ervan is voornamelijk 19^e eeuw. De putten worden hieronder nader toegelicht.

Spoor 4 betreft een kleine structuur, een put, van 58 x 28 cm in de noordzijde van de muur met spoor 3. De bakstenen meten 18,5 x 8 x 4 cm. Het putje heeft minimaal acht baksteenlagen, waarvan de onderste zich bevindt op 0,30 m +NAP. Op basis van vorm en grootte is het putje gebruikt voor de waterafvoer behorende bij een voormalig pand dat achter huisnummer 34 heeft gestaan. Dit geeft aan dat ten noorden van de muur en het putje uitpandig is en ten zuiden ervan inpandig is.

Spoor 8 betreft een grote bakstenen put (1,50 x 1,00 m), die tegen de muur, spoor 3, is aangebouwd. De put is opgebouwd uit bakstenen van 19 x 8 x 4 cm, die halfsteens zijn gemetseld. De baksteenlagen zijn ruim voorzien van cement. De diepte van de put kon niet worden vastgesteld. De vulling is in het westen zandig en humeus met wortelresten, maar het oostelijke deel is kleiig en bevat baksteenresten. De functie van de put is onbekend.

Spoor 21 is een kleine bakstenen put, die onderdeel uitmaakt van een oude gres(-afvoer)buis. De gresbuis heeft ongeveer een noordzuid-oriëntatie en komt uit een andere put bij de zuidwestelijke hoek van de fabriek. Spoor 21 is 50 x 30 cm en is opgebouwd met relatief grote bakstenen van 23,5 x 10,5 x 5 cm. De gresbuis bevindt zich in deze put. De put dateert uit de 20^e eeuw.

Spoor 36 en 41 zijn rechthoekige putten achter de fabriek. De putten zijn vrijwel identiek en bevinden zich circa 1,50 m van de fabrieksgevel. Ze hebben een afmeting van circa 1,35 m x 1,00 m en zijn gevuld met donkerbruin venige materiaal en baksteenpuin. De bakstenen van de put zijn 20 x 9,5 x 5,5 en 21 x 10 x 5 cm en oranje/roze gekleurd. Het is mogelijk dat beide putten verband houden met de waterzuiveringsinstallatie van de fabriek. Een laat 19^e of voreg 20^e eeuwse datering lijkt hiervoor dan aannemelijk.

Spoor 29 en 37 (2x) betreffen drie putjes, die zich bevinden in en bij de westelijke gevelfundering van de fabriek. Vermoedelijk is er ter hoogte van spoor 36 een vierde aanwezig geweest, zodat vier putten op gelijke afstand, circa 4,50 m, van elkaar hebben gestaan. Het gaat om kleine putjes van roze hardgebakken bakstenen. Ter hoogte van de gevel komt een aardewerken buis uit in de putjes. De putjes betreffen afvoerputjes, die behoren bij de fabriek en dus eenzelfde laat 19e eeuwse datering hebben.

Spoor 32 is geen put, maar een rechthoekige structuur, die zich circa 30 cm boven de zuidelijke vloer bevindt. Het is circa 1 m x 0,75 m groot en is éénsteens opgebouwd uit roze bakstenen van 20 x 9 x 3,5 cm. Binnen de structuur zijn enkele resten van plavuizen aangetroffen van 19 x 19 cm. In combinatie met de haardplaats, die binnen 2,5 m ligt, is het mogelijk een onderdeel van een keuken.

5.2.4. Plaveisels

Op twee locaties zijn resten van paden, ofwel plaveisels aangetroffen. Het gaat om een (tuin)pad (spoor 20) in het zuiden van het plangebied, parallel aan de Middelstegracht en een deel van een pad of straatje in het noorden van het plangebied (spoor 38).

Spoor 20 (Figuur 10) bevindt zich achterin de voormalige tuin van huis 34, grenzend aan de parallelle muurfundering van een loods, spoor 14. Het pad is 30 cm boven de hier aanwezige beerputten aangelegd. Het pad is 5 m lang en bijna 1 m breed. De bakstenen zijn relatief fors; 23 x 9,5 x 4 cm, roze/oranje van kleur en hebben geen voegsel.

roze/oranje van kleur en hebben geen voegsel.

Spoor 38 betreft slechts een klein restant van een plaveisel (pad of straatje). Het pad is gemaakt met halve oranje bakstenen.

De baksteenbreedte is 9,5 cm en de dikte is 5 cm. Het spoor grenst aan de putwand, hierdoor is de omvang en exacte aard niet duidelijk. Het pad lijkt in ieder geval haaks te liggen op de Middelstegracht. De breedte van dit plaveisel is circa 80 cm, de meetbare lengte betreft 50 cm.

Figuur 10: Spoor 20: Het tuinpad richting het noord(oost)en gezien.

5.2.5. Poeren

In de steeg, tussen huisnummer 34 en 36, zijn weinig resten gevonden. Mogelijk zijn op een dieper niveau oudere sporen aanwezig. Wel aanwezig in het vlak is de top van een kleine poer, spoor 6. De grootte in het vlak is 40 x 40 cm en de oranjerode bakstenen hebben het formaat 19 x 9,5 x 3,5 cm. De bakstenen zijn matig hard gebakken. Er zijn geen duidelijk mortel- of cementresten gevonden. De

poer bestaat uit minimaal twee baksteenlagen. Om de poer is een insteek te zien. Het is onduidelijk wat de datering is en waar de poer bij hoort. Dit kan duidelijk worden als in de toekomst meer en dieper gegraven wordt.

Spoor 7 is een poer ter versteviging van muurfundering spoor 3. De bakstenen zijn oranje-rood en meten 18 x 7,5 x 3,5 cm en zijn met cement gevoegd. Spoor 9 is van gelijke aard. Ook deze poer bevindt zich in een muurfundering, dichtbij de waterput spoor 10. De bakstenen meten 19 x 9 x 4,5 cm.

Een opvallende poer is spoor 43, achter de fabriek. Het is een rechthoekige poer van 80 x 60 cm, die bestaat uit cement met daarin oranje bakstenen (20 x 9,5 x 4 cm). Centraal is een vierkante uitsparing van 25 cm x 25 cm. De uitsparing heeft vermoedelijk gediend om een (houten) balk te fixeren. De poer is geen standaard poer en niet gebruikelijk voor funderingen van panden. Vermoedelijk is het een poer voor een schuur of bijgebouw. Meer van deze poeren zijn in het plangebied niet aangetroffen.

Figuur 11: Spoor 43, een poer van cement en bakstenen.

5.2.6. Overige sporen

Spoor 17 is een kuil, aangetroffen onder de voormalige loods. De kuil is ovaalvormig en heeft duidelijk twee vullingen. De kernvulling is lichtgrijs zandig en bevat baksteenresten. De aard en datering van de kuil is onduidelijk. De kuil is niet verder onderzocht en bevindt zich nog in situ.

Spoor 40 is een ronde, 20^e eeuwse betonnen put. Dergelijke putten, met een diameter van 105 cm, worden, gestort met cement, vaak gebruikt als funderingspoer. Daar lijkt hier geen sprake van te zijn. De put heeft hoogstwaarschijnlijk te maken met de fabriek en diende voor opslag of (water)afvoer.

5.3. Vondsten

In totaal zijn 9 vondstnummers uitgegeven en 9 monsternummers. Voor een overzicht wordt verwezen naar de vondstenlijst (bijlage 6). Het gaat om 22 vondsten en negen monsters. De monsters betreffen bakstenen en plavuizen van structuren (keramisch bouw materiaal). De aangetroffen vondstcategorieën zijn keramiek, keramisch bouw materiaal, bot (menselijk en dierlijk) en natuursteen. Herleide potvormen en voorwerpen betreffen bakpan, drinkglas, (pis)pot, mosterdpot, kruik, veldfles, grape, vijzel, baksteen en plavuis. Met uitzondering van één vondst uit een beerput

(spoor 33), zijn de vondsten weliswaar bij sporen gevonden, maar zijn ze niet gerelateerd aan deze sporen. De vondsten komen namelijk niet uit insteken of vullingen en zijn zodoende contextloos.

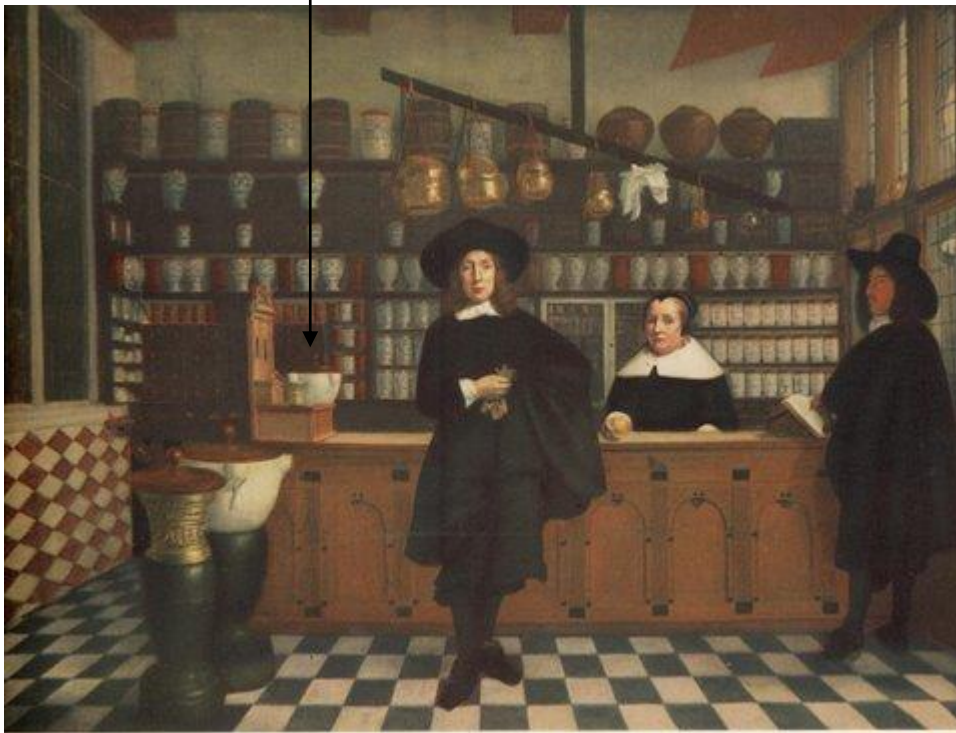
Hoewel de meeste vondsten dateren uit de 17^e tot 20^e eeuw, is ook een aantal laatmiddeleeuwse vondsten aangetroffen. Gezien er geen sporen uit deze periode zijn aangetroffen moeten deze uit secundaire/verstoorte contexten komen. Het gaat om resten van een 14^e eeuwse roodbakkende bakpan. Deze heeft aan de binnen- en buitenzijde gebruikssporen, namelijk krassen binnenin en een beroete onderzijde (vondstnummer 3). Een andere roodbakkende scherf met vondstnummer 3, heeft spatglazuur en dateert uit de 15^e of 16^e eeuw. Verder is er een bodem van een steengoed kruik uit vermoedelijk Langewehe (Dld) aangetroffen. De kruik heeft lobvoeten en aan de buitenzijde zoutglazuur. De bodem dateert uit de 15^e eeuw (vondstnummer 5). Een andere laatmiddeleeuwse steengoedscherf is de bovenzijde van een veldfles uit vermoedelijk Siegburg. De scherf is paars gekleurd door mangaanoxide en heeft twee tegenover elkaar staande lintoren (vondstnummer 6). Vondstnummer 9 is eveneens een steengoedscherf uit vermoedelijk Siegburg. De scherf heeft geen glazuur. Het lintoor van deze scherf zit scheef op de hals (vondstnummer 9, Figuur 12).

Figuur 12: Van links naar rechts; fragment van een schedel, mosterdpot, Siegburg kruik, steengoed veldfles (vondstnummer 7, 4, 9, 6).

Uit de stort en dus van onbekende context is een deel van een menselijke schedel aangetroffen (Figuur 12). Hoe dit fragment op deze locatie terecht is gekomen en of er meer menselijke resten aanwezig zijn, is onduidelijk. De sexe en leeftijd zijn onbekend.

Uit één beerput, spoor 33, is een deel van een zandstenen vijzel aangetroffen. Dergelijke vijzels werden reeds vanaf de Middeleeuwen gebruikt, zodat een datering moeilijk is. Vermoedelijk gaat het hier om een 17e eeuwse exemplaar (Figuur 13).

Figuur 13: Boven: Vondstnummer 8, stuk van een zandstenen vijzel uit beerput, spoornummer 33. Onder: Een gelijksoortige vijzel op toonbank en standaard op het schilderij getiteld 'Apotheker in zijn apotheek, 17^e eeuw' (onbekende schilder).

6. Synthese en conclusie

In opdracht van de gemeente Leiden heeft archeologisch onderzoeksbureau IDDS Archeologie van 15 tot en met 21 maart 2012 een archeologische begeleiding, protocol opgraven, uitgevoerd in verband met de geplande (her)ontwikkeling van het plangebied aan de Middelstegracht 34 - 36 in Leiden. Door de beperkte diepte van de ontgraving van 80 cm over het hele terrein zijn er geen sporen of structuren aangetroffen ouder dan Nieuwe tijd B.

In totaal zijn er tijdens het onderzoek 43 sporen aangetroffen. Het gaat om veertien muurfunderingen, vijf vloeren of vloerdelen, vier poeren en vier overige funderingen. Daarnaast zijn er twaalf (meestal moderne) bakstenen putten aangetroffen, waarvan drie water- en/of beerputten. Tenslotte zijn er nog twee plaveisels, een kuil en een muur van een voormalige loods aangetroffen.

Achter het huis van Middelstegracht 34 zijn muurfunderingen, poeren en een inpandige waterput aangetroffen. Voorheen heeft hier een pand gestaan dat dieper was dan het huidige pand. Dit is ok te zien op de 19^e eeuwse kaart van Van Campen (bijlage 4). Door gebrek aan dateerbare gegevens is het niet mogelijk vast te stellen of de resten ouder zijn dan het bestaande huis of dat dezelfde muurresten wellicht ook onder het huis aanwezig zijn. Op het achterterrein onder een (tuin)pad zijn twee beerputten aangetroffen. Er kon niet worden vastgesteld of de vulling geleegd is of dat deze nog origineel zijn. Uit één van deze putten, spoor 33, is een fragment van een vijzel uit de 15e – 18e eeuw afkomstig, maar vermoedelijk uit de 17e eeuw.

In de zuidwesthoek van het plangebied zijn funderingen van de loods aangetroffen. De funderingen zijn ouder dan 20e eeuws op basis van de baksteensoorten en de context met omliggende structuren. De loods heeft zodoende op een oudere fundering gestaan. Onder het noordelijke gedeelte van de loods zijn drie verschillende vloeren aangetroffen met twee haardplaatsen. De middelste vloer heeft aan de westzijde een opvallende ronding. De datering van deze resten betreffen 18^e of 19^e eeuw.

In het noorden zijn met name modernere resten aangetroffen (eind 19^e / begin 20^e eeuw) die verband houden met de fabriek, huisnummer 36. Het gaat om kleine bakstenen en een betonnen putje. Een poer van cement op deze plek is mogelijk van een bijgebouw.

In totaal zijn er 31 vondsten en monsters aangetroffen. Met uitzondering van het vijzelfragment hebben de vondsten geen context. De laatmiddeleeuwse vondsten komen sowieso uit geroerd of opgehoogd materiaal, omdat er geen laatmiddeleeuwse sporen aanwezig zijn. De vondsten betreffend voornamelijk roodbakkerd aardewerk uit de 17^e – 20^e eeuw.

Drie grote verstoringen in het terrein zijn het gevolg van een 20^e eeuwse olietank in de steeg, twee oudere olietanks langs de zuidgevel van de fabriek en een betonnen kelder achter de fabriek.

6.1. Beantwoording van de onderzoeksvragen

- *Zijn er resten aangetroffen?*

Ja, er zijn 43 sporen aangetroffen en 31 vondsten en monsters uit voornamelijk de Nieuwe tijd B.

- *Zo nee, wat is de reden dat er geen resten zijn aangetroffen?*

Niet van toepassing.

- *Zo ja, wat is de (diepte)ligging en aard van deze resten?*

- De vondsten zijn aangetroffen tijdens het verdiepen naar het vlak op 80 cm – mv. De verwachting is dat onder dit niveau veel meer vondsten aanwezig zijn.

- *Wat is de datering? Zijn er fasen te onderscheiden?*

De sporen en structuren dateren uit de 18^e – 19^e eeuw. Enkele sporen kunnen uit de 17^e eeuw dateren. De meeste vondsten dateren uit de 17^e – 20^e eeuw. Een aantal vondsten dateert uit de Late-Middeleeuwen (14^e – 15^e eeuw). Er zijn geen fasen te onderscheiden door een gebrek aan nauwkeurig dateerbare structuren.

- *Wat valt te zeggen over de gaafheid van de resten?*

De gaafheid van de resten is zeer goed.

- *Wat is de dikte en datering van de aanwezige ophogingslaag of –lagen?*

Er zijn geen ophogingslaag of –lagen aangetroffen. Naar verwachting zijn deze op een dieper niveau aanwezig.

- *Zijn de funderingen van de huidige bebouwing gebouwd op oudere funderingsfasen?*

Het is niet vast te stellen of de funderingen van de huidige bebouwing op oudere funderingen gebouwd is. Dit is wel het geval bij de loods op het achterterrein.

- *Wat valt op basis van de aangetroffen resten te zeggen over het verstedelijkingsproces in het gebied?*

Op basis van het aangetroffene is duidelijk dat in de 18^e- 19^e eeuw de achterterreinen reeds dichtbebouwd werden. De verwachting is dat verder terug in de tijd de achterterreinen 'leger' zijn, zoals te zien is op verschillend oud kaartmateriaal (bijlage 3).

Literatuur en kaarten

ANWB, 2005: *ANWB Topografische Atlas Zuid-Holland 1:25000*, Den Haag.

Blaeu, Johan, 1649: *Topografische Atlas, Lugdunum Batavorum*, Leyden.

Campen, W.J. van, 1899: *Plattegrond van Leiden*.

Centraal College van Deskundigen, 2010: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie*, versie 3.2, Gouda.

Heilieggers, J., 2011: *Saneringsplan 34-36 te Leiden*, Adverbo, Leiden.

Hessing, W.A.M. & C. Sueur, 2004: *Archeologische waarden en verwachtingen op het grondgebied van Leiden, inventarisatie, kaarten en vertlaing naar het ruimtelijk beleid*, Amersfoort, 2004 (Vestigia-rapport V120).

Kempen, P.A.M.M. van, 1999: *Binnenterrein Hooigracht 15, gemeente Leiden; een haalbaarheidsonderzoek*, RAAP-rapport 1999-1833, Amsterdam, p.8.

Oerle, H.A. van, 1975: *Leiden binnen en buiten de stadsvesten, de geschiedenis van de stedenbouwkundige ontwikkeling binnen het Leids rechtsgebied tot aan het einde van de gouden eeuw*, Atlas en Beschrijving, Leiden.

Rietkerk, M., 2011: *Middelstegracht 34-36, Programma van Eisen, archeologische begeleiding (protocol opgraven)*, Archeologisch Centrum, Unit Monumenten en Archeologie, Gemeente Leiden.

Rooden, J. van, 2011: *Bouwhistorische notitie monumenten en archeologie, gemeente Leiden, Middelstegracht 36, Gemeente Leiden*, Leiden.

Lijst van afkortingen en begrippen

Afkortingen

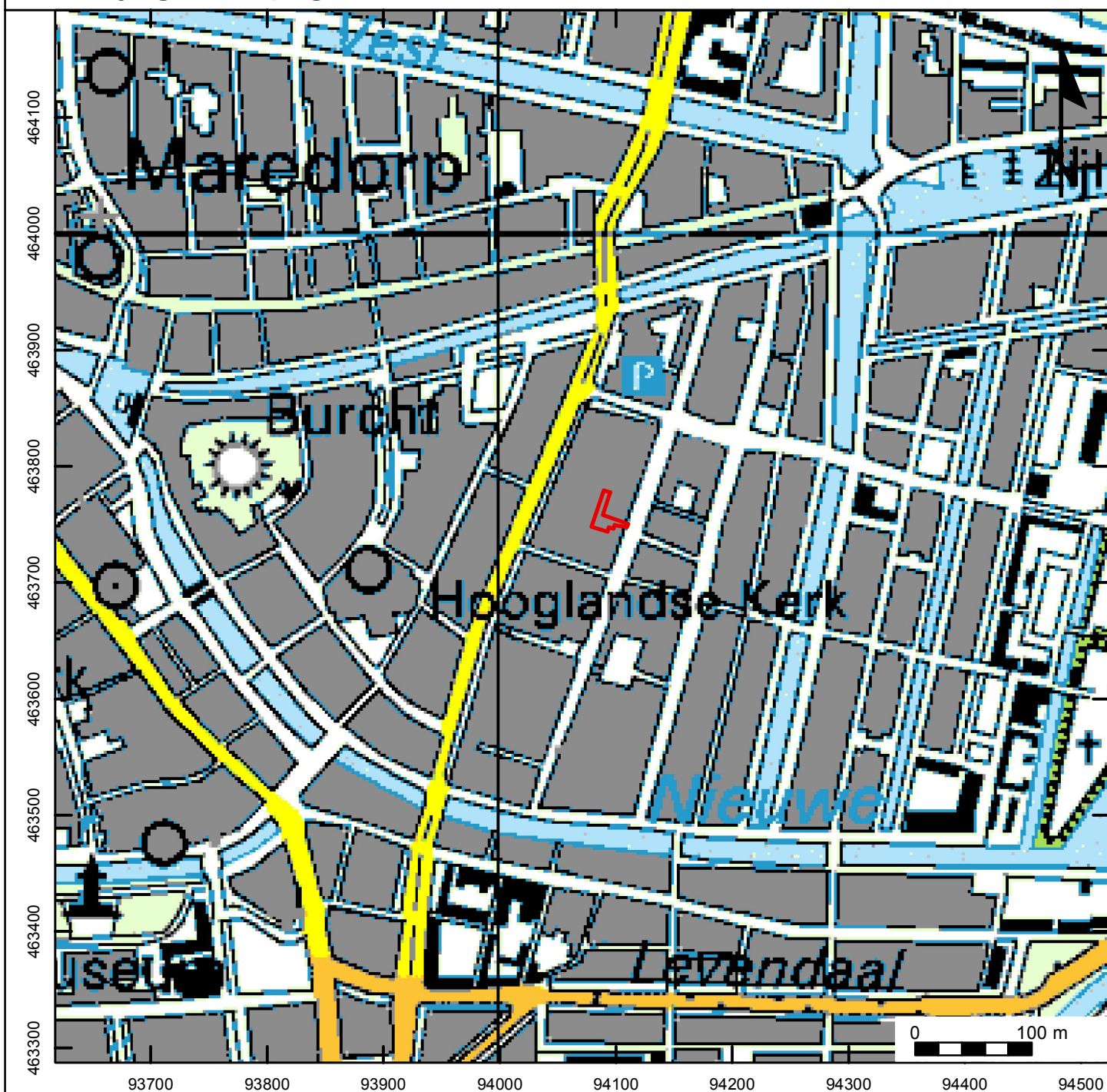
Archis	Archeologisch Informatie Systeem
AMK	Archeologische Monumenten Kaart
GPS	<i>Global Positioning System</i>
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
mv	maaiveld (het landoppervlak)
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvA	Plan van Aanpak
PvE	Programma van Eisen
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Verklarende woordenlijst

antropogeen	door menselijke activiteit veroorzaakt of gemaakt
artefact	door de mens vervaardigd voorwerp
horizont	kenmerkende laag binnen de bodemvorming
humeus	organische stoffen bevattend; bestaande uit resten van planten en dieren in de bodem
silt	zeer fijn sediment met grootte 0,002-0,063 mm
zavel	grondsoort die tussen 8 en 25% klei (deeltjes kleiner dan 0,002 mm) bevat

Bijlage 1: Topografische kaart

Projectnummer: 32330112
Projectnaam: Leiden, Middelstegracht 36

Legenda

 Plangebied

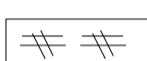

Bijlage 2: Allesporenkaart

BIJLAGE 2 SPORENKAART

LEGENDA

- putgrenzen
- PX profiel
- S247 spoornr.
- +/- X.XX hoogte in m+/- NAP
- verstoring

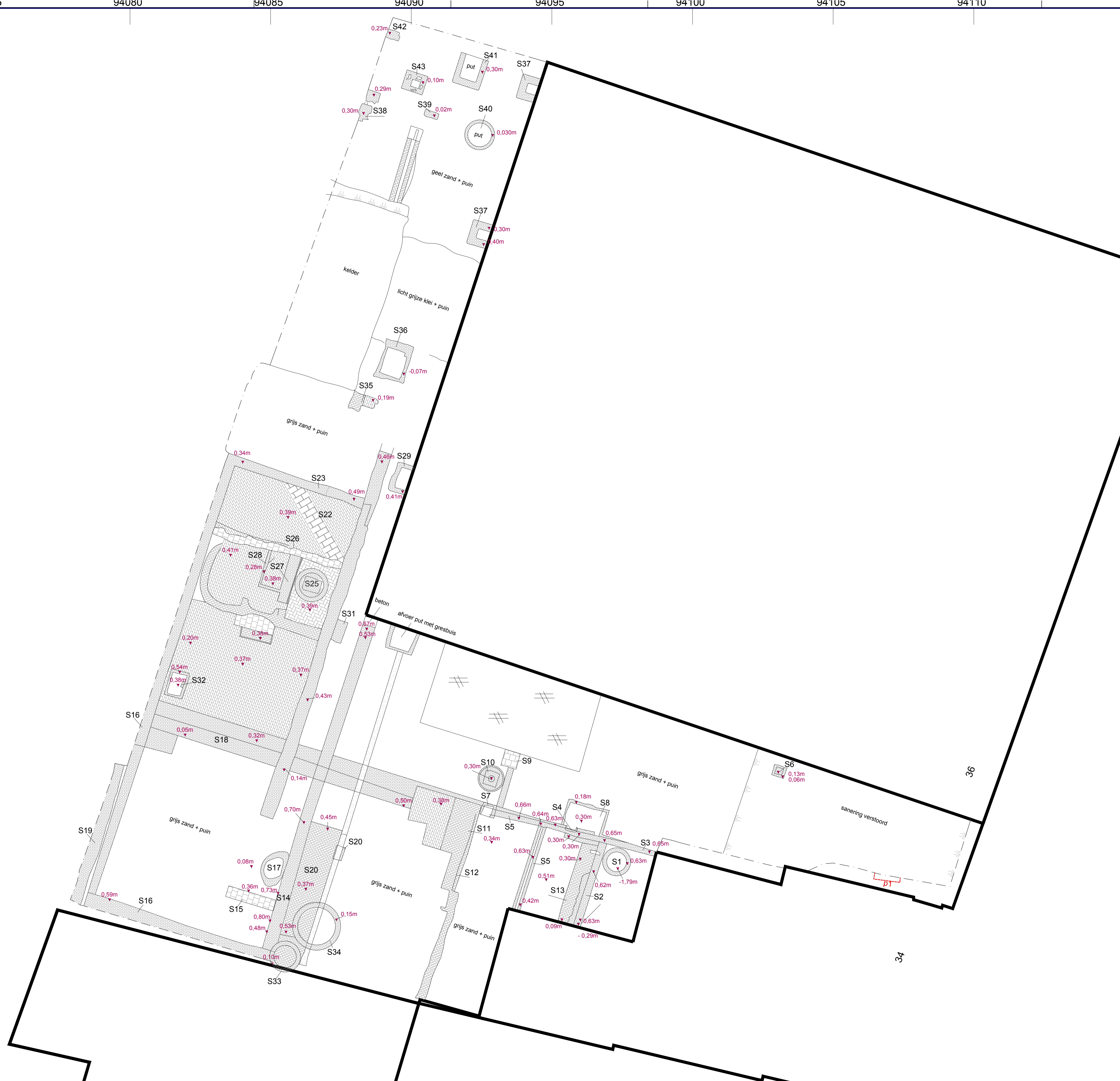

REV.	DATUM	NAAM	OMSCHRIJVING	GOED GER.
0	22.05.12	HNA	SITUATIEKENING	

 NOORDWIJK (Hoofdkantoor) 's-gravendijckseweg 37 Postbus 126 2200 AC Noordwijk TEL: 071 - 402 95 96 FAX: 071 - 4035524 EMAIL: INFO@IDDS.NL www.idds.nl	SCHAAL: 1:75
	FORMAAT: A1

TEK. OMSCHRIJVING:

Leiden, MiddelsteGracht 36

EIGENAAR :	WAARMERK:
	DATUM: 22.05.12
PROJECT NR. : 32330112/BCO	TEK. NR. REV. 0

Bijlage 3: Historische kaart 1649

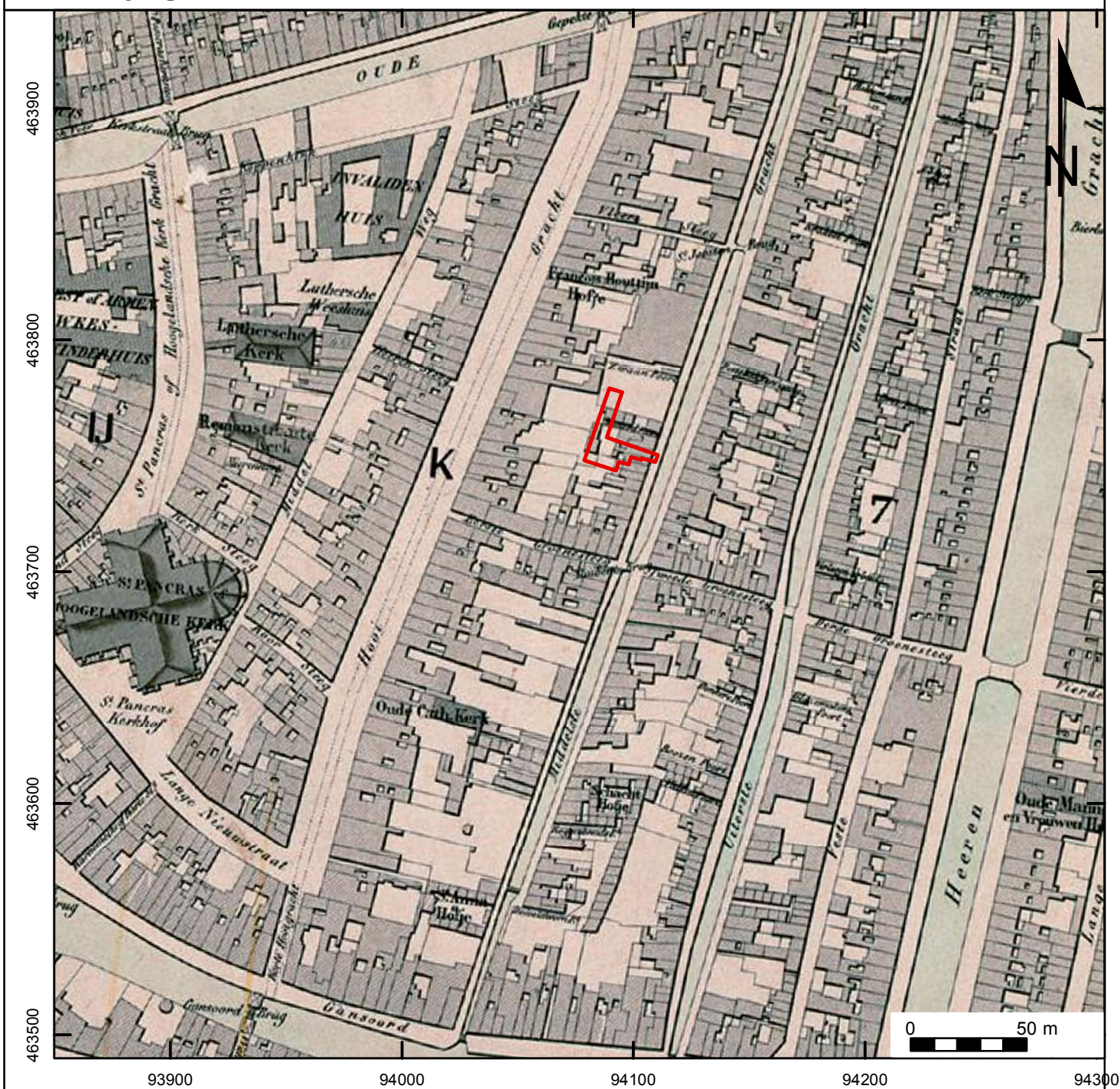
Projectnummer: 32330112
Projectnaam: Leiden, Middelstegracht 36

Legenda

 Plangebied

Bijlage 4: Historische kaart 1899

Projectnummer: 32330112
Projectnaam: Leiden, Middelstegracht 36

Legenda

 Plangebied

Bijlage 5: Sporenlijst

Projectnummer:
32330112
Projectnaam:
Middelstegracht 36

IDDS Archeologie

SPORENLIJST

spoor	datum	werkput	vlak	tekenvel	afmetingen vlak		vorm/ contour	vulling	seg	textuur	kleur	inluitsels (grootte/aantal etc.)	relatie	interpretatie	coupe (J/N)	NAP m	opmerking
					lengte	breedte											
1	15-mrt	1	1	1	90	75	ROND			BS	oranje			waterput	N	0,63	14x9x25cm secundaire mortelresten
2	15-mrt	1	1	1	320	30	LIN			BS	oranje		3	muur	N	0,62	19x9x35 max 2 lagen
3	15-mrt	1	1	1	400	31	LIN			BS	oranje		2,5	vloeren	N	0,65	20x10,25x4 mortel +mortel max 2 lagen
4	15-mrt	1	1	1	58	28	RITK			BS	oranje		3	putje	N	0,3	18.5x8x4cm +mortel min 8 lagen
5	15-mrt	1	1	1	350	19	LIN			BS	roze		3,7	fun	N	0,63	19x9x4,5 boven steens 3x getrapt top 3
6	15-mrt	1	1	1	40	40	VK			BS	oranje roze			poer	N	0,13	40x40 poer 19x9.5x3.5 BS min 2 lagen
7	15-mrt	1	1	1	51	51	VK			BS	oranje rood		5	poer	N	0,67	18x7,5x3,5 +cement
8	16-mrt	1	1	1	150	100	RHK			BS	oranje rood		onder 3	putje	N	0,18	19x8x4 + cement
9	16-mrt	1	1	1	535	55	VK			BS	roze oranje			poer	N	0,3	19x9x4,5 + cement
10	16-mrt	1	1	1	90	90	ROND			BS	oranje			putje	J	0,3	20x10x4,5
11	16-mrt	1	1	1	150	150	RITK			BS	oranje rood			vloeren	N	0,34	19x10x4,5 en 19x9,5x4,5
12	16-mrt	1	1	1	200	30	RHK			BS	oranje			muurf	N	0,34	20x11x4,5
13	16-mrt	1	1	1	350	30	LIN			BS	oranje			muurf	N	0,55	22x11x4,5
14	19-mrt	1	1	1	575	40	LIN			BS	roze		15	muurf	N	0,7	19x9,5x4 + roze kalkmortel 5 lagen
15	19-mrt	1	1	1	170	40	LIN			BS	oranje		14	muurf	N	0,36	22,5x10,5x5 cm met cement, 3 bs lagen
16	19-mrt	1	1	1	1600	40	LIN			BS	roze, oranje, geel		16,18,23	muurf loods	N	0,59	19x9,5x3,5-5 cm 22x10,5x5
17	19-mrt	1	1	1	150	80	OVAAL			z2	lichtgrijs	bs puin		kuil	N	0,08	
18	19-mrt	1	1	1	1200	50	LIN			BS	roze		16,23	muurf	N	0,32	23x11,5x5 met cement, 2 bs lagen
19	19-mrt	1	1	1	500	40	LIN			BS	oranje			tuinmuur	N	0,6	19x9,5x3,5
20	19-mrt	1	1	1	500	95	LIN			BS	oranje			(tuin)pad	N	0,37	23x9,5x4, koud gezet

Bijlage 5: Sporenlijst

Projectnummer:
32330112
Projectnaam:
Middelstegracht 36

IDDS Archeologie

SPORENLIJST

spoor	datum	werkput	vlak	tekenvel	afmetingen vlak		vorm/ contour	vulling	seg	textuur	kleur	inluitsels (grootte/aantal etc.)	relatie	interpretatie	coupe (J/N)	NAP m	opmerking
					lengte	breedte											
21	19-mrt	1	1	1	50	30	RHK			BS	oranje			put bij gres	N	0,44	23,5x10,5x5 cm, met cement
22	19-mrt	1	1	1	475	200	RHK			plavuis/bs	oranje			vloer	N	0,39	22x11x5, 19x17x3
23	19-mrt	1	1	1	500	35	LIN			BS	oranje		16,18	muurf	N	0,49	
24	19-mrt	1	1	1	200	50	LIN			BS	oranje		16,31	muurf	N	0,46	
25	19-mrt	1	1	1	105	105	RND			BS	oranje			vloer, element	N	0,39	18,5x7-9,5x4cm
26	19-mrt	1	1	1	500	40	LIN			BS	oranje		16,24	muurf	N	-0,01	
27	19-mrt	1	1	1	150	40	LIN			BS	oranje			muurf	N	0,46	
28	19-mrt	1	1	1	150	15	RHK			BS	oranje			vloer	N	0,28	
29	19-mrt	1	1	1	105	60	RHK			BS	roze			put	N	0,41	20x10,5x4,5 cm, modern
30	19-mrt	1	1	1	100	30	RHK			BS	roze			fun	N	0,41	modern
31	19-mrt	1	1	1	75	35	RHK			BS	oranje		24	fun	N	0,53	22x9,5x5cm
32	19-mrt	1	1	1	100	70	RHK			BS	roze			vloer/put	N	0,54	26x9x3,5. Erbinnen tegels met lengte 19 cm.
33	20-mrt	1	1	1	125	125	RND			BS	oranje			beer/waterput	N	0,1	19x9x4,5 cm
34	20-mrt	1	1	1	160	160	RND			BS	oranje			beer/waterput	N	0,15	19,5x10x4,5 cm, pleister binnenzijde
35	20-mrt	1	1	1	75	45	LIN			BS	oranje			muurfun	N	0,19	19x9x5, mortel
36	20-mrt	1	1	1	135	100	RHK			BS	paars			put	N	0,07	20x9,5x5,5 cm
37	20-mrt	1	1	1	80	75	RHK			BS	oranje			put	N	0,4	
38	20-mrt	1	1	1	100	50	RHK			BS	oranje			fun	N	0,29	2 lagen, 23x10,5x5cm met mortel
39	20-mrt	1	1	1	50	30	LIN			BS	oranje			muurf	N	0,02	20x10x5, koud gezet
40	20-mrt	1	1	1	105	105	RND			beton	grijs			(fun)put	N	0,03	modern

Bijlage 5: Sporenlijst

Projectnummer:
32330112
Projectnaam:
Middelstegracht 36

IDDS Archeologie

SPORENLIJST

spoor	datum	werkput	vlak	tekenvel	afmetingen vlak		vorm/ contour	vulling	seg	textuur	kleur	inluitsels (grootte/aantal etc.)	relatie	interpretatie	coupe (J/N)	NAP m	opmerking
					lengte	breedte											
41	20-mrt	1	1	1	110	100	RHK			BS	oranje			put	N	0,3	21x10x5
42	20-mrt	1	1	1	60	35	LIN			BS	oranje			muurf	N	0,23	22x11x5, mortel
43	20-mrt	1	1	1	80	60	RHK			BS	oranje			poer	N	0,1	20x9,5x4, cement

Bijlage 6: Vondstenlijst

Projectnummer: 32330112

Projectnaam: Middelstegracht 34-36

vondstnr	codering (ABR)	baksel	vorm	type/ productie plaats	Rand	Wand	Bodem	aantal	kleur	versiering	plaats versiering	glazuur	plaats glazuur	daterings code	datering	opmerkingen
1	GLS	transparant	drinkglas				1	1	transparant					NT	19e/20e eeuw	geïriseerd
2	KER	witbakkend	indet			1		1	groen	koperoxide	uit	lood	in en uit	NTB	17e/18e eeuw	
2	KBM	faience	tegel			1		1	wit	mangaanoxide	uit	tin	uit	NTBC	18e/19e eeuw	dikte 10 mm
3	KER	roodbakkend	pot				1	1	oranje	standing		lood	in	NTA	16e eeuw	
3	KER	roodbakkend	bakpan				1	1	oranje			lood	in	LMEB	14e eeuw	beroet, gebruikssporen
3	KER	roodbakkend	(pis?)pot			1		1	oranje			lood	in	NTA	1550-1650	dekselgeulrand
3	KER	roodbakkend	indet			1		1	bruin			spat-, lood	in en uit	LMEB/NTA	15e/16e eeuw	
3	ODB	dierlijk bot	indet			2		2	bruin					indet	indet	middelgroot zoogdier
3	KBM	roodbakkend	baksteen			1		1	paars					NTC	19e-20e eeuw	?x8x4 cm, hardgebakken, spoor 1
4	KER	faience	mosterdpot	Frankrijk	1	1		2	wit	reclame tekst	uit	tin	in en uit	NTC	1830-1915	Moutarde de MAILLE / Vinaigrier de LL. / MM le Roi
4	KBM	roodbakkend	baksteen			1		1	paars					NTB		19,5x9,5x4 cm, kalkmortel, spoor 3
5	KER	steengoed	kruik	Langewehe?			1	1	grijs	lobvoeten	voet	zout	uit	LMEB	15e eeuw	standingmet lobvoeten
6	KER	steengoed	veldfles	Siegburg?	1			1	paars	dubbele oren,		zoutglazuur		LMEB	15e eeuw	
7	KER	roodbakkend	grape				1	1	oranje			lood	in	NTB	17e eeuw	
7	OMB	menselijk bot	schedel			1		1	grijs					indet	indet	
7	KBM	roodbakkend	baksteen			1		1	roze					NTB		17,5x7x3,5 cm met cement, spoor 7
8	NS	zandsteen	vijzel			1		1	grijs					LMEB-NTB	15e-18e eeuw	
8	KBM	roodbakkend	baksteen			1		1	roze					NTB		19x9,5x4 cm, cementresten, spoor 9
9	KER	steengoed	kan/kruik	Siegburg?	1			1	lichtbruin	lintoor				LMEB	14e/15e eeuw	misbaksel oor
9	KBM	roodbakkend	baksteen			1		1	roze					NTB		20x8,5x4,5 cm, spoor 10
monsterlijst																
1	KBM	geelbakkend	baksteen			1		1	geel					NTB	17e-19e eeuw	18x8,5x4 cm, met kalkmortel
2	KBM	roodbakkend	baksteen			1		1	oranje					NTB	18e-19e eeuw	20x9x4 cm
5	KBM	roodbakkend	baksteen			1		1	paars					NT	17e-20e eeuw	19x8x4 cm, met kalkmortel
6	KBM	roodbakkend	baksteen			1		1	oranje roze					NTB	18e-19e eeuw	?x9,5x4 cm
10	KBM	roodbakkend	baksteen			1		1	oranje roze					NTB	17e-18e eeuw	18,5 x7-9x 4 cm, taps toelopend met kalkmortel
11	KBM	roodbakkend	plavuis			1		1	groen	koperoxide	uit	lood	uit	NTB	17e-18e eeuw	17x17x2,5 cm
13	KBM	roodbakkend	plavuis			1		1	oranje					NTBC	17e-19e eeuw	17x17x3 cm, lichtgrijs/wit cement
14	KBM	roodbakkend	baksteen			1		1	oranje grijs					NTBC	17e-20e eeuw	18,5x8,5x4 cm
15	KBM	roodbakkend	baksteen			1		1	oranje grijs					NTB	17e-18e eeuw	18,5x9x4cm, met kalkmortel

Bijlage 7: Periodentabel

